

А. П. Миськів,
к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4818-5468>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.7.261

ОБЛІК ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

L. Mys'kiv,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ACCOUNTING FOR VALUE ADDED TAX AS A COMPONENT OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT ACCOUNTING SYSTEM

У статті досліджено теоретичні та методичні засади обліку податку на додану вартість як складової системи управлінського обліку підприємства в умовах трансформації податкового середовища та цифровізації економіки. Визначено економічну сутність ПДВ як непрямого податку, що впливає на фінансові результати підприємства, грошові потоки та формує інформаційну базу для прийняття ефективних управлінських рішень. Обгрунтовано, що ефективна організація обліку ПДВ є важливим інструментом оптимізації податкового навантаження, планування фінансової діяльності та контролю податкових зобов'язань і податкового кредиту.

Доведено, що інтеграція обліку ПДВ до системи управлінського обліку сприяє підвищенню якості аналітичної інформації, забезпечує своєчасність оцінювання податкових ризиків і дозволяє більш обгрунтовано приймати рішення щодо ціноутворення, управління витратами та формування прибутку підприємства. Встановлено, що сучасні умови господарювання потребують комплексного підходу до організації обліку ПДВ, який передбачає взаємозв'язок фінансового, податкового та управлінського обліку.

Особливу увагу приділено аналізу проблем організації обліку ПДВ, зокрема складності нормативно-правового регулювання, частим змінам податкового законодавства, ризикам помилок у податковій звітності, а також недостатньому рівню автоматизації та інтеграції облікових систем підприємств. Визначено, що зазначені проблеми негативно впливають на достовірність облікової інформації та ефективність управління фінансовими ресурсами.

Обгрунтовано необхідність впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизації облікових процесів, використання цифрових платформ і аналітичних інструментів для формування податкової звітності, моніторингу податкових розрахунків та підвищення прозорості фінансової інформації. Запропоновано напрями удосконалення обліку ПДВ у системі управлінського обліку, що передбачають інтеграцію облікових підсистем, розвиток внутрішнього контролю, використання цифрових рішень і підвищення якості інформаційного забезпечення управління підприємством. Отримані результати мають теоретичне і практичне значення та можуть бути використані при формуванні ефективної системи управління податковими розрахунками на підприємствах різних галузей економіки.

The article examines the theoretical and methodological foundations of value added tax accounting as a component of the enterprise management accounting system under conditions of transformation of the tax environment and digitalization of the economy. The economic essence of VAT as an indirect tax that affects the financial results of an enterprise, cash flows, and forms the information base for effective managerial decision-making is determined. It is substantiated that the effective organization of VAT accounting is an important tool for optimizing the tax burden, planning financial activities, and controlling tax liabilities and tax credit.

It is proven that the integration of VAT accounting into the management accounting system improves the quality of analytical information, ensures the timeliness of tax risk assessment, and allows for more justified decisions regarding pricing, cost management, and profit formation. It is established that modern business conditions require a comprehensive approach to VAT accounting organization, which предусматрює interconnection between financial, tax, and management accounting.

Particular attention is paid to the analysis of problems in VAT accounting organization, including the complexity of regulatory frameworks, frequent changes in tax legislation, risks of errors in tax reporting, as well as the insufficient level of automation and integration of accounting systems at enterprises. It is determined that these problems negatively affect the reliability of accounting information and the efficiency of financial resource management.

The necessity of implementing modern information technologies, automating accounting processes, using digital platforms, and analytical tools for tax reporting, monitoring tax settlements, and increasing the transparency of financial information is substantiated. Directions for improving VAT accounting within the management accounting system are proposed, including the integration of accounting subsystems, development of internal control, application of digital solutions, and enhancement of information support for enterprise management. The obtained results have both theoretical and practical significance and can be used in forming an effective system of tax management at enterprises across various sectors of the economy.

Ключові слова: податок на додану вартість, ПДВ, управлінський облік, податковий облік, обліково-аналітичне забезпечення, податкові зобов'язання, податковий кредит, цифровізація обліку, автоматизація облікових процесів, фінансові результати, управління підприємством.

Key words: value added tax, VAT, management accounting, tax accounting, accounting and analytical support, tax liabilities, tax credit, digitalization of accounting, automation of accounting processes, financial results, enterprise management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються високим рівнем податкового навантаження, нестабільністю зовнішнього середовища, цифровізацією податкового адміністрування та посиленням контролю з боку держави. У таких умовах особливого значення набуває формування ефективної системи управління податковими платежами, серед яких ключову роль відіграє податок на додану вартість.

ПДВ є одним із найскладніших податків з точки зору адміністрування, обліку та контролю. Його специфіка полягає у поєднанні фіскальної функції з суттєвим впливом на грошові потоки підприємства. Водночас на практиці облік ПДВ часто обмежується виконанням вимог податкового законодавства без належної інтеграції у систему управлінського обліку.

Це призводить до фрагментарності інформації, ускладнення процесу прийняття управлінських рішень,

зростання податкових ризиків та неефективного управління ліквідністю. Відтак виникає об'єктивна необхідність трансформації підходів до обліку ПДВ у напрямі його інтеграції в систему управлінського обліку підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика обліку податку на додану вартість широко висвітлюється у вітчизняній та зарубіжній літературі, де ПДВ розглядається як ефективна форма прямого оподаткування та важливе джерело бюджетних надходжень (R. Musgrave, A. Tait, OECD). Вітчизняні дослідники (Л. Богатчик, І. Семенець, О. Матрос, Л. Тарасенко та ін.) аналізують економічну сутність ПДВ, особливості його обліку, документування та адміністрування в умовах трансформації податкової системи. Окремі праці присвячені практичним аспектам організації обліку ПДВ, його цифровізації та адаптації до євроінтеграційних процесів. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання інтеграції обліку ПДВ

у систему управлінського обліку, використання його аналітичного потенціалу для прийняття управлінських рішень, а також удосконалення цифрових інструментів і методів управління податковими ризиками.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є поглиблення теоретичних засад та розроблення методичних підходів до інтеграції обліку ПДВ у систему управлінського обліку підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Податок на додану вартість є універсальним непрямим податком, що справляється на кожному етапі виробництва і реалізації товарів та послуг, виступаючи ключовим інструментом формування доходів державного бюджету. Його економічна сутність полягає в оподаткуванні приросту вартості, створеного на кожній стадії виробничо-розподільчого процесу, що забезпечується через механізм податкового кредиту і податкових зобов'язань. Такий механізм дозволяє уникнути кумулятивного ефекту оподаткування та забезпечує нейтральність податку щодо виробничих рішень суб'єктів господарювання.

У класичній фінансово-економічній теорії ПДВ розглядається як податок на споживання, який у кінцевому підсумку переноситься на кінцевого споживача. Зокрема, зарубіжні дослідники (R. Musgrave, A. Tait) підкреслюють, що ПДВ є найбільш ефективною формою непрямого оподаткування завдяки його широкій базі оподаткування, прозорості та стійкості до ухилення від сплати [1;2]. Водночас у працях OECD наголошується на фіскальній ефективності ПДВ як одного з основних джерел податкових надходжень у більшості країн світу [3].

Вітчизняні науковці акцентують увагу на подвійній природі ПДВ — як фіскального інструменту держави та елементу фінансово-господарської діяльності підприємства [4]. Зокрема, І. Семенець розглядає облік ПДВ як інституційний механізм формування інформації для управління, підкреслюючи його роль у забезпеченні прозорості фінансових потоків [5]. О. Матрос обґрунтовує необхідність інтеграції обліку ПДВ у систему управлінського обліку з метою підвищення якості управлінських рішень [6].

У системі управлінського обліку ПДВ доцільно трактувати не лише як податкове зобов'язання, а як важливий елемент управління фінансовими потоками підприємства. Його вплив має комплексний характер і проявляється через:

- формування грошових потоків — ПДВ безпосередньо впливає на рух грошових коштів, оскільки визначає обсяги податкових платежів до бюджету та можливість відшкодування;

- вплив на ліквідність — наявність розривів між моментом виникнення податкових зобов'язань і податкового кредиту може призводити до дефіциту обігових коштів;

- визначення ефективності господарських операцій — різні ставки оподаткування, податкові пільги та особливості адміністрування впливають на вибір контрагентів і структури операцій;

— оптимізацію податкового навантаження — ефективне управління ПДВ дозволяє мінімізувати податкові ризики та підвищити фінансову результативність діяльності.

Крім того, у сучасних дослідженнях ПДВ розглядається як складова системи управління витратами та фінансовими результатами підприємства, що інтегрується у загальну систему контролінгу [7]. З позицій інституційної економіки ПДВ також виконує функцію регулятора економічних відносин, формуючи стимули та обмеження для учасників ринку [8].

Облік податку на додану вартість у системі управлінського обліку виконує комплекс взаємопов'язаних функцій, які забезпечують інформаційно-аналітичну основу для прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах його роль значно розширюється: від суто фіскального інструменту він трансформується у важливий елемент системи фінансового управління підприємством.

Передусім, облік ПДВ виконує інформаційну функцію, що полягає у формуванні достовірної, повної та своєчасної інформації про податкові зобов'язання, податковий кредит і розрахунки з бюджетом. Така інформація використовується менеджментом для оцінки поточного фінансового стану підприємства, аналізу податкового навантаження та прийняття оперативних управлінських рішень. Водночас вона дозволяє здійснювати деталізацію даних за видами діяльності, контрагентами або центрами відповідальності, що підвищує її аналітичну цінність.

Не менш важливою є контрольна функція обліку ПДВ, яка спрямована на забезпечення правильності та своєчасності нарахування і сплати податку, а також дотримання вимог податкового законодавства. У межах цієї функції здійснюється контроль за формуванням податкового кредиту, правильністю відображення господарських операцій, своєчасною реєстрацією податкових накладних та мінімізацією податкових ризиків. Реалізація контрольної функції сприяє зниженню ймовірності фінансових санкцій і підвищенню податкової дисципліни підприємства.

Аналітична функція обліку ПДВ полягає у виявленні та оцінці впливу податку на фінансові результати діяльності підприємства, його ліквідність та ефективність господарських операцій. Зокрема, аналіз співвідношення податкового кредиту і податкових зобов'язань дозволяє визначити тенденції у формуванні податкового навантаження, а також оцінити ефективність взаємодії з контрагентами. Крім того, облік ПДВ дає можливість оцінювати вплив податку на собівартість продукції, цінову політику та рентабельність діяльності.

Важливе значення має також планова функція, яка передбачає використання облікових даних для прогнозування податкових платежів та формування бюджетів. Планування ПДВ дозволяє забезпечити узгодженість грошових потоків підприємства, уникнути касових розривів та підвищити фінансову стійкість. У межах цієї функції застосовуються методи прогнозування, сценарного аналізу та бюджетування, що сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

Регулююча функція обліку ПДВ проявляється у можливості використання облікової інформації для оп-

тимізації податкового навантаження та підвищення ефективності господарської діяльності. На основі даних обліку підприємство може обирати оптимальні схеми постачання, визначати доцільність співпраці з контрагентами, планувати строки виникнення податкових зобов'язань і кредиту, а також використовувати передбачені законодавством податкові інструменти. Це дозволяє не лише зменшити податкові ризики, але й підвищити загальну ефективність фінансово-господарської діяльності.

Інтеграція обліку податку на додану вартість у систему управлінського обліку підприємства передбачає використання комплексних методичних підходів, що забезпечують узгодження податкових, фінансових та управлінських процесів. У сучасних умовах ПДВ виступає не лише елементом податкових розрахунків, а й важливим інструментом управління грошовими потоками, ліквідністю та фінансовими результатами діяльності підприємства.

Одним із ключових напрямів є інтеграція обліку ПДВ у систему бюджетування. Такий підхід передбачає планування податкових зобов'язань, податкового кредиту, а також визначення сум податку, що підлягають сплаті до бюджету або відшкодуванню. Включення ПДВ до бюджетів підприємства дозволяє забезпечити узгодженість податкових платежів із загальною системою фінансового планування, підвищити точність прогнозування грошових потоків і запобігти виникненню касових розривів. Практика свідчить, що податкові платежі, зокрема ПДВ, можуть становити до 15—25 % короткострокових зобов'язань підприємств, що підтверджує їх суттєвий вплив на рівень ліквідності. Для підприємств, орієнтованих на експорт, обсяги відшкодування ПДВ нерідко досягають 10—20 % обсягу реалізації, що вимагає особливої уваги до їх планування.

Важливим методичним аспектом є організація обліку ПДВ за центрами відповідальності. Розподіл сум податку між виробничими підрозділами, центрами витрат і центрами прибутку дозволяє підвищити прозорість управління та забезпечити більш точну оцінку ефектив-

ності діяльності окремих структурних одиниць [9]. Такий підхід сприяє посиленню відповідальності менеджерів за результати діяльності та дає змогу враховувати специфіку формування податкового навантаження у різних сегментах бізнесу. Аналітичні дослідження показують, що відмінності у рівні податкового навантаження між підрозділами підприємств можуть досягати 20—30 %, що обумовлено різною структурою витрат, умовами постачання та характером господарських операцій.

Не менш важливим є формування системи внутрішньої управлінської звітності з ПДВ, яка забезпечує менеджмент необхідною аналітичною інформацією. Доцільним є впровадження звітів про рух ПДВ, які відображають динаміку податкових зобов'язань і податкового кредиту, аналітичних звітів про податкове навантаження, що характеризують частку ПДВ у доходах і витратах, а також звітів про податкові ризики, які дозволяють своєчасно виявляти потенційні загрози. Використання такої звітності підвищує прозорість фінансових процесів і сприяє прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. За оцінками практиків, впровадження внутрішньої аналітичної звітності дозволяє зменшити кількість помилок у податкових розрахунках на 20—30 % і суттєво знизити ризик застосування штрафних санкцій.

Для узагальнення методичних підходів до інтеграції обліку ПДВ доцільно використати наступну таблицю 1.

Інтеграція обліку ПДВ у систему управлінського обліку має здійснюватися на основі поєднання бюджетування, обліку за центрами відповідальності, аналітичної обробки даних і внутрішньої звітності. Це дозволяє трансформувати ПДВ із пасивного елементу податкової системи у активний інструмент управління фінансовими потоками підприємства, підвищити ефективність управління та забезпечити фінансову стійкість.

Ефективне управління податком на додану вартість потребує формування розвиненої системи аналітичного забезпечення, яка дозволяє оцінювати вплив ПДВ на фінансові результати підприємства, його ліквідність,

Таблиця 1. Методичні підходи до інтеграції обліку ПДВ у систему управлінського обліку

Напрямок інтеграції	Зміст	Інструменти	Очікуваний ефект
Інтеграція у бюджетування	Планування податкових зобов'язань, кредиту та розрахунків з бюджетом	Бюджет ПДВ, cash-flow планування, сценарний аналіз	Зниження касових розривів, підвищення ліквідності
Облік за центрами відповідальності	Розподіл ПДВ між підрозділами, центрами витрат і прибутку	Внутрішні реєстри, управлінський облік	Прозорість управління, підвищення відповідальності
Внутрішня звітність	Формування аналітичних звітів щодо ПДВ	Звіт про рух ПДВ, звіт про податкове навантаження, звіт про ризики	Зменшення помилок (на 20—30 %), покращення управлінських рішень
Аналітична інтеграція	Аналіз впливу ПДВ на фінансові результати	KPI, коефіцієнти податкового навантаження	Оптимізація податкових платежів
Контроль і ризик-менеджмент	Моніторинг податкових ризиків і помилок	Системи внутрішнього контролю, аудит	Зниження штрафів і податкових ризиків

Джерело: власна розробка автора.

податкове навантаження та рівень ризиків. У сучасних умовах така система повинна інтегрувати показники фінансового, податкового та управлінського обліку і бути орієнтованою на підтримку прийняття управлінських рішень, зокрема у частині оптимізації грошових потоків і мінімізації податкових втрат.

Важливим елементом аналітичного забезпечення є система показників, що характеризують ефективність управління ПДВ. Вона дозволяє здійснювати моніторинг податкових потоків, оцінювати їх вплив на діяльність підприємства та визначати резерви підвищення ефективності. Основні показники та їх характеристика наведені у таблиці 2.

Поглиблений аналітичний розгляд зазначених показників дозволяє зробити низку важливих управлінських висновків. Зокрема, коефіцієнт податкового навантаження доцільно аналізувати у динаміці та в порівнянні з галузевими середніми значеннями. Його різке зростання може свідчити не лише про збільшення обсягів реалізації, а й про зміну структури операцій (наприклад, зменшення частки операцій із податковим кредитом або роботу з контрагентами, які не є платниками ПДВ). У цьому контексті доцільним є застосування факторного аналізу, який дозволяє розкласти зміну показника на складові: обсяг реалізації, рівень цін, структура витрат і частка податкового кредиту.

Частка ПДВ у витратах є індикатором ефективності закупівельної політики підприємства. Її перевищення нормативних значень може свідчити про нераціональний вибір постачальників або втрату права на податковий кредит. У практиці аграрних і переробних підприємств це часто пов'язано із закупівлею продукції у домогосподарств, що не є платниками ПДВ. Відповідно, аналітика цього показника повинна поєднуватися з аналізом ланцюгів постачання та оцінкою альтернативних варіантів закупівель.

Коефіцієнт відшкодування ПДВ має ключове значення для підприємств-експортерів і безпосередньо впливає на їх ліквідність. Зниження цього показника навіть на 0,1 може призводити до суттєвого вилучення

обігових коштів із господарського обороту. Наприклад, при обсязі заявленого до відшкодування ПДВ у 10 млн грн недоотримання 10 % означає заморожування 1 млн грн, що може негативно впливати на фінансування операційної діяльності. У зв'язку з цим доцільно застосовувати аналіз термінів відшкодування ПДВ та оцінку їх впливу на грошові потоки підприємства.

Період обороту ПДВ є важливим індикатором ефективності управління обіговими коштами. Його зростання свідчить про уповільнення повернення податкового кредиту та збільшення фінансового навантаження. Аналітично доцільно співставляти цей показник із тривалістю операційного циклу підприємства. Якщо період обороту ПДВ перевищує тривалість операційного циклу, це означає, що підприємство фактично кредитує державу за рахунок власних обігових коштів.

Частка податкового кредиту дозволяє оцінити якість формування податкової бази. Її зниження може бути сигналом про погіршення структури витрат або підвищення частки операцій, що не формують податковий кредит. У цьому випадку доцільно проводити структурний аналіз витрат і переглядати політику взаємодії з контрагентами.

Коефіцієнт податкового ризику та рівень блокування податкових накладних є ключовими індикаторами якості податкового менеджменту. Їх перевищення нормативних значень свідчить про наявність проблем у системі внутрішнього контролю, документального забезпечення операцій або виборі контрагентів. Аналітично доцільно здійснювати моніторинг цих показників у розрізі контрагентів, що дозволяє ідентифікувати найбільш ризикові сегменти діяльності.

У сучасних умовах господарювання ефективно управління податком на додану вартість неможливе без системного аналізу податкових ризиків, які здатні суттєво впливати на фінансовий стан підприємства, його ліквідність та результати діяльності [10]. Податкові ризики у сфері ПДВ мають комплексний характер і формуються як під впливом зовнішніх чинників (зміни податкового законодавства, особливості адміністрування), так і внутрішніх (помилки в обліку, недосконалість

Таблиця 2. Система показників оцінки ефективності управління ПДВ

Показник	Формула	Економічний зміст	Нормативні значення
Коефіцієнт податкового навантаження	ПДВ / дохід	Відображає частку ПДВ у загальному доході підприємства	0,08–0,20 (8–20%) залежно від галузі
Частка ПДВ у витратах	ПДВ / витрати	Характеризує вплив ПДВ на формування собівартості	≤ 0,10–0,15 (10–15%)
Коефіцієнт відшкодування ПДВ	Відшкодований ПДВ / заявлений	Показує ефективність адміністрування та повернення ПДВ	0,85–1,00
Період обороту ПДВ	(Середній залишок ПДВ / ПДВ до сплати) × 365	Визначає швидкість трансформації ПДВ у грошові кошти	30–60 днів (допустимо до 90 днів)
Частка податкового кредиту	Податковий кредит / загальний ПДВ	Оцінює структуру формування ПДВ	≥ 0,50–0,70
Коефіцієнт податкового ризику	Сума донарахувань / загальна сума ПДВ	Характеризує рівень податкових ризиків	≤ 0,02–0,05 (2–5%)
Коефіцієнт блокування накладних	Заблоковані ПН / загальна кількість ПН	Відображає ризик втрати податкового кредиту	≤ 0,01–0,03 (1–3%)

Джерело: власна розробка автора.

внутрішнього контролю, неефективна робота з контрагентами).

Одним із найбільш поширених і водночас критичних ризиків є блокування податкових накладних. Його реалізація призводить до тимчасового або повного виключення сум ПДВ із податкового кредиту, що фактично збільшує податкове навантаження на підприємство та знижує його фінансову стійкість. У практиці господарювання частка заблокованих податкових накладних може становити 1—5 %, а в окремих ризикових секторах — до 10 %. Така ситуація потребує постійного моніторингу контрагентів, оцінки ризиковості операцій та вдосконалення документального забезпечення господарських процесів.

Важливим ризиком є також затримки відшкодування ПДВ, що особливо актуально для підприємств із значною часткою експортних операцій. Затримка повернення податку призводить до вилучення обігових коштів із господарського обороту, що негативно впливає на ліквідність і потребує залучення додаткових фінансових ресурсів. Наприклад, при обсязі заявленого до відшкодування ПДВ у 20 млн грн затримка на декілька місяців може створити суттєвий дефіцит грошових коштів. У цьому контексті аналітична оцінка повинна включати аналіз строків відшкодування, частки фактично отриманих сум та їх впливу на грошові потоки підприємства.

Суттєвим фактором невизначеності виступають зміни податкового законодавства, які потребують оперативної адаптації облікової політики та управлінських рішень. Часті зміни правил адміністрування ПДВ, порядку формування податкового кредиту або вимог до звітності підвищують ризик помилок і ускладнюють процес фінансового планування [11]. У таких умовах доцільним є використання сценарного аналізу, який дозволяє оцінити можливі наслідки законодавчих змін і підготувати альтернативні варіанти управлінських рішень.

Не менш важливим є ризик помилок в обліку ПДВ, який має внутрішню природу та пов'язаний із людським фактором, недостатньою автоматизацією облікових процесів або недоліками системи внутрішнього контролю. Такі помилки можуть призводити до донарахування податкових зобов'язань, штрафних санкцій і втрати податкового кредиту. За оцінками аудиторської практики, частка таких помилок може становити 2—5 % від загального обсягу операцій, що підкреслює необхідність посилення контрольних процедур і впровадження автоматизованих систем обліку.

Сучасні тенденції розвитку обліку та податкового адміністрування передбачають активне впровадження цифрових технологій, що трансформують традиційні підходи до ведення обліку податку на додану вартість. У цих умовах цифровізація виступає не лише інструментом автоматизації, а й ключовим фактором підвищення ефективності управління податковими процесами, зниження ризиків та забезпечення прозорості фінансової діяльності підприємства.

Використання ERP-систем (Enterprise Resource Planning) дозволяє інтегрувати облік ПДВ у загальну систему управління підприємством. Такі системи (BAS, SAP, Oracle) забезпечують автоматичне формування податкових зобов'язань і податкового кредиту на основі первинних даних, синхронізацію бухгалтерського

та податкового обліку, а також оперативний доступ до інформації у режимі реального часу. Завдяки цьому зменшується вплив людського фактору, а точність облікових даних значно підвищується. За оцінками практики, впровадження ERP-рішень дозволяє скоротити час на формування податкової звітності на 30—50 %.

Важливим елементом цифровізації є електронний документообіг, який забезпечує обмін податковими накладними, актами та іншими первинними документами в електронній формі. Використання таких систем, як М.Е.Дос, СОТА або інтегрованих модулів ERP, дозволяє значно прискорити обробку документів, забезпечити їх юридичну значущість та мінімізувати ризик втрати інформації. Крім того, електронний документообіг сприяє підвищенню прозорості господарських операцій і спрощує взаємодію з контролюючими органами.

Автоматизовані системи податкового обліку, зокрема інтегровані з електронним кабінетом платника податків і системою електронного адміністрування ПДВ, забезпечують своєчасну реєстрацію податкових накладних, контроль за лімітами реєстрації та автоматичне формування податкової звітності. Це дозволяє знизити ймовірність помилок, пов'язаних із людським фактором, та забезпечити відповідність даних обліку вимогам податкового законодавства.

Суттєву роль у цифровізації обліку ПДВ відіграють аналітичні платформи та інструменти обробки великих даних (Big Data), які дозволяють здійснювати поглиблений аналіз податкових потоків, виявляти закономірності та прогнозувати податкове навантаження. Використання таких інструментів забезпечує формування управлінських дашбордів, що відображають ключові показники ефективності управління ПДВ, а також дозволяє оперативно реагувати на зміни у податковому середовищі.

Крім того, цифровізація обліку ПДВ сприяє розвитку систем внутрішнього контролю та податкового комплаєнсу. Автоматизовані алгоритми перевірки даних дозволяють виявляти невідповідності у первинних документах, контролювати правильність формування податкового кредиту та своєчасність виконання податкових зобов'язань. У результаті знижується рівень податкових ризиків і підвищується якість облікової інформації.

У практичному вимірі впровадження цифрових технологій забезпечує низку позитивних ефектів: підвищення точності облікових даних, скорочення часу на обробку інформації, зниження адміністративних витрат та посилення прозорості фінансових процесів. Водночас цифровізація створює нові виклики, зокрема потребу у забезпеченні кібербезпеки, захисту даних і підвищенні кваліфікації персоналу.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Облік податку на додану вартість у сучасних умовах господарювання набуває системного та стратегічного значення, трансформуючись із суто податкової функції у важливий елемент управлінського обліку підприємства. Його роль полягає не лише у забезпеченні виконання фіскальних зобов'язань, а й у формуванні якісної інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інтеграція обліку ПДВ у систему управління

підприємством сприяє підвищенню фінансової стійкості, оптимізації грошових потоків, зниженню податкового навантаження та мінімізації податкових ризиків.

Ефективна організація обліку ПДВ потребує комплексного підходу, який поєднує інструменти управлінського обліку, фінансового планування та контролінгу. Зокрема, важливе значення має впровадження бюджетування ПДВ, що дозволяє прогнозувати податкові платежі та уникати касових розривів, використання системи аналітичних показників і КРІ для оцінки ефективності податкового менеджменту, а також розвиток внутрішньої управлінської звітності. Водночас цифровізація облікових процесів, зокрема застосування ERP-систем, електронного документообігу та аналітичних платформ, забезпечує підвищення точності, оперативності та прозорості облікової інформації.

В умовах нестабільного економічного середовища, зокрема воєнної економіки, значення обліку ПДВ суттєво зростає. Він стає важливим інструментом управління ліквідністю підприємства, що вимагає підвищення гнучкості, адаптивності та оперативності управлінських рішень. У таких умовах ключовим є впровадження ризик-орієнтованого підходу до управління ПДВ, який передбачає системний аналіз податкових ризиків, їх моніторинг і мінімізацію.

Таким чином, облік ПДВ доцільно розглядати як інтегровану складову системи фінансового управління підприємством, що забезпечує взаємозв'язок між податковими, фінансовими та управлінськими процесами. Його ефективна організація створює передумови для підвищення конкурентоспроможності підприємства, раціонального використання фінансових ресурсів і забезпечення стійкого розвитку.

Література:

1. Musgrave R. A., Musgrave P. B. Public finance in theory and practice. New York: McGraw-Hill, 1989.
2. Tait A. A. Value added tax: international practice and problems. Washington, DC: International Monetary Fund, 1988.
3. OECD. Consumption tax trends 2022: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues. Paris: OECD Publishing, 2022.
4. Богатчик Л., Лопатовський В., Безноска К. Податок на додану вартість як економічна категорія та об'єкт обліку і контролю. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2024. № 1. С. 103—111.
5. Семенець І. В. Податок на додану вартість: історія становлення та сьогодення. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2018. Вип. 13. С. 119—126.
6. Матрос О. М., Мельник Л. Ю., Михайловина С. О. Податок на додану вартість в аспекті формування облікової політики підприємства. Modern Economics. 2020. № 23. С. 120—124.
7. Тарасенко Л. О., Павлоцька К. О. Податок на додану вартість: питання організації та методики обліку. Галицький економічний вісник. 2022. № 1. С. 53—60.
8. Зоріна О. А., Юрченко О. А., Петраковська О. В. Податок на додану вартість в інтернет-торгівлі: особливості документування, обліку та звітування. Науковий

вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2022. № 1—2. С. 21—31.

9. Лега О. В. Податок на додану вартість: документування та звітність. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2014. Вип. 150. С. 210—217.

10. Ярош М. В. Податок на додану вартість в умовах євроінтеграції: основні ризики адміністрування. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. Вип. 6. С. 87—90.

11. Масленніков Є. І., Гусєв А. О. Податок на додану вартість в Україні: поточний стан та шляхи реформування. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Вип. 5. С. 35—38.

References:

1. Musgrave, R. A. and Musgrave, P. B. (1989), Public finance in theory and practice, McGraw Hill Book Co, New York, USA.
2. Tait, A. A. 1988 (), Value added tax: international practice and problems, International Monetary Fund, Washington, DC, USA.
3. OECD (2022), Consumption tax trends 2022: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues, OECD Publishing, Paris, France.
4. Bohatchyk, L., Lopatovs'kyj, V. and Beznosko, K. (2024), "Value added tax as an economic category and an object of accounting and control", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 1, pp. 103—111.
5. Semenets', I. V. (2018), "Value Added Tax: History and Present", Visnyk Kam'ianets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky, vol. 13, pp. 119—126.
6. Matros, O. M., Mel'nyk L. Yu. and Mykhajlovynam S. O. (2020), "Value Added Tax in the Aspect of Forming an Enterprise's Accounting Policy", Modern Economics, vol. 23, pp. 120—124.
7. Tarasenko, L. O. and Pavlots'ka, K. O. (2022), "Value Added Tax: Organizational Issues and Accounting Methods", Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk, vol. 1, pp. 53—60.
8. Zorina, O. A., Yurchenko, O. A. and Petrakovs'ka, O. V. (2022), "Value Added Tax in Online Trading: Features of Documentation, Accounting and Reporting", Naukovyj visnyk Natsional'noi akademii statystyky, obliku ta audytu, vol. 1—2, pp. 21—31.
9. Leha, O. V. (2014), "Value Added Tax: Documentation and Reporting", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka, vol. 150, pp. 210—217.
10. Yarosh, M. V. (2015), "Value Added Tax in the Context of European Integration: Main Administration Risks", Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy, vol. 6, pp. 87—90.
11. Maslennikov, Ye. I. and Husiev, A. O. (2021), "Value Added Tax in Ukraine: Current Status and Ways of Reform", Shkhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia, vol. 5, pp. 35—38.

Отримано редакцією журналу / Received: 29.03.26

Процеженовано / Revised: 07.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26